

วิถีชีวิตและการปรับตัวของชาวอีสานย้ายถิ่น: กรณีศึกษาบ้านเจาะเหลาะ

ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

Way of life and adaptation of Isan migrants: A Case Study of

Ban Cho Lo, Na Suan Sub-District, Si Sawat District, Kanchanaburi Province

นพรัตน์ ไชยชนะ^{1*}

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี 71190

*Email: Chimmanee2531@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและการปรับตัวของชาวอีสานย้ายถิ่นในพื้นที่บ้านเจาะเหลาะ ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประยุกต์วิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา เก็บรวบรวมข้อมูลแบบเจาะจง 2 กลุ่ม คือ ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน กลุ่มชาวอีสานย้ายถิ่น จำนวน 10 คน การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ โดยการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง การจัดเวทีชุมชน การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม พื้นที่ศึกษา คือ บ้านเจาะเหลาะ หมู่ที่ 5 ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

ผลการวิจัยพบว่า (1) วิถีชีวิตของชาวอีสานย้ายถิ่นชุมชนบ้านเจาะเหลาะนั้นมีลักษณะเป็นไปตามเงื่อนไขหลายประการ เช่น สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และภูมินิเวศของชุมชนทำให้ปัจจุบันสมาชิกในชุมชนบ้านเจาะเหลาะที่เป็นคนอีสานย้ายถิ่นมุ่งทำมาหากินเพื่อดำเนินชีวิต โดยพื้นฐานสำคัญก็นำวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคอีสานมาปรับใช้ (2) การปรับตัว ตามเงื่อนไขหลายประการ เช่น สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และภูมินิเวศของชุมชนทำให้ปัจจุบันสมาชิกในชุมชนบ้านเจาะเหลาะที่เป็นคนอีสานย้ายถิ่นมุ่งทำมาหากินเพื่อดำเนินชีวิต โดยพื้นฐานสำคัญก็นำวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคอีสานมาปรับใช้ ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์ วัฒนธรรมที่มีคุณค่าให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

คำสำคัญ: วิถีชีวิต, การปรับตัวของชาวอีสาน, วัฒนธรรมคนอีสาน

Abstract

This research aimed to study the way of life and the adaptation of Isan migrants in the area of Ban Cho Lo, Na Suan Sub-district, Si Sawat District, Kanchanaburi Using a qualitative research method Applied research methods in anthropology The data were collected in 2 specific groups: 3 community leaders, 10 northeastern migrants. By researching relevant documents In-depth, semi-structured interviews Organizing community forums Group chat Participatory and non-participatory observation And analyzed the data in a participatory way, the study area was Ban Cho Lo, Na Suan Sub-District, Si Sawat District, Kanchanaburi Province

The results of the research found that (1) the way of life of the Isan people migrating in the Ban Cho Lo community is characterized by several conditions such as the society, culture, economy and ecology of the community. That aims to make a living for life Fundamentally important, the local culture of the Isan region is applied (2) Adaptation to many conditions such as society, culture, economy, and ecology of the community has led to the present day the members of the Ban Cho Lo community who are northeastern people migrate to make a living for Live In essence, the local culture of the Isan region is applied. As well as strengthening the identity A culture that has value to be continued

Keywords: Way of life ,Isan Adaptation, Isan culture

บทนำ

การย้ายถิ่นนับเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ การย้ายถิ่นในปริมาณเดียวกันในสังคมต่างๆ กันอาจเกิดจากหลายสาเหตุ และอาจให้ผลสืบเนื่องทั้งแก่ครัวเรือนผู้ย้ายถิ่นต้นทางและปลายทางไม่เหมือนกัน การย้ายถิ่นเป็นพฤติกรรมที่มีความสลับซับซ้อนแม้จะย้ายถิ่นไปในทิศทางเดียวกันก็อาจมีสาเหตุต่างกัน สาเหตุของการย้ายถิ่นอย่างเดียวกันอาจมีแรงจูงใจแตกต่างกัน และแรงจูงใจประเภทเดียวกันอาจมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันก็ได้ การพิจารณาปรากฏการณ์การย้ายถิ่นในสังคมหนึ่งจึงมักไม่พิจารณาเพียงปริมาณหรือจำนวนผู้ย้ายถิ่นเท่านั้นหากแต่ต้องพิจารณาถึงปัจจัยกำหนดและผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นด้วย (อมรทิพย์ แท้เที่ยงธรรม และโกมล ปราชนุกัตถุณู, ม.ป.ป: 21-22) การศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่น

ในระดับภาคสนามสามารถพิจารณาจำลองพื้นฐานได้ 2 ลักษณะ คือ 1) Active Model เป็นการพิจารณาที่มีสมมติฐานว่า การย้ายถิ่นเป็นการตัดสินใจที่มีเหตุผล เพื่อที่จะหาแสวงหาที่อยู่อาศัยหรือเพื่อการทำงานที่ดีกว่าเดิม 2) Passive Model เป็นการพิจารณาว่าเป็นผลของการตอบสนองต่อเงื่อนไขที่ผลักดันให้มีการย้ายถิ่นโดยที่ผู้ย้ายถิ่นอาจไม่ได้ทำการเปรียบเทียบทางเลือกต่างๆ อย่างสมเหตุสมผล ในการวิเคราะห์การย้ายถิ่นในทางปฏิบัติโดยทั่วไปมีการผสมผสานแบบจำลองทั้งสองลักษณะเข้าด้วยกัน โดยการพิจารณาปัจจัยที่กำหนดการย้ายถิ่นออกเป็นอย่างน้อยสามกลุ่ม คือ ปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคม เพราะเหตุการณ์ย้ายถิ่นประชากรจากพื้นที่หนึ่งไปอีกพื้นที่หนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม (Hunter, 1998)

สาเหตุหลักของการย้ายถิ่นเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจของครัวเรือนโดยคาดหวังว่าการย้ายถิ่นจะทำให้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จากการศึกษาโดย ดุษฎี อายุวัฒน์ (2549) พบว่าครัวเรือนอีสานร้อยละ 76.1 ต้องการให้สมาชิกออกไปทำงานต่างถิ่น โดยครัวเรือนมีทัศนคติในเชิงบวกโดยเห็นว่า ได้ออกไปมีประสบการณ์ใช้ชีวิตนอกชุมชน และสิ่งที่เป็นผลที่กล่าวถึงมากที่สุด คือ การส่งเงินกลับมาสนับสนุนครอบครัว ในกรณีการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่นไปต่างประเทศ เงินที่ส่งกลับส่วนใหญ่จะถูกนำไปปรับปรุงที่อยู่อาศัย ซื้อรถ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้งซื้อที่นา และวัวควาย อาจกล่าวได้ว่าการย้ายถิ่นเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญของครัวเรือน การส่งเงินกลับดังกล่าว เป็นเสมือนการรับประกันคุณภาพชีวิต และเป็นต้นทุนสะสมให้แก่ครัวเรือนในขณะเดียวกันก็พบว่าผลของการย้ายถิ่นก็นำไปสู่การเพิ่มพูนความยากจนมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะครัวเรือนที่มีการย้ายโดยไม่สมัครใจ การย้ายถิ่นโดยไม่มีทางเลือกบางครัวเรือนในถิ่นต้นทางก็ถูกทอดทิ้ง ครอบครัวขาดความอบอุ่น จำนวนแรงงานน้อยลง จากรายงานการพัฒนาคนไทย ในด้านชีวิตครอบครัวและชุมชนเกิดความสั่นคลอนและขาดความมั่นคงมีสาเหตุสำคัญอันเนื่องมาจากย้ายถิ่นของประชากร ครอบครัวจำนวนมากต้องแยกกันอยู่ ใน พ.ศ.2547 มีผู้หญิงเป็นหัวหน้าครอบครัวร้อยละ 29.8 ของครัวเรือนทั้งหมด ในส่วนของข้อมูลที่พบดังกล่าวสามารถมองได้ 2 ลักษณะ คือ การที่มองว่าสังคมเปิดกว้างให้เสรีภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่ผู้หญิง แต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นผลพวงมาจากครอบครัวแตกแยกทำให้ผู้หญิงต้องรับภาระหนักในการเลี้ยงลูกโดยลำพัง และจากข้อมูลที่ค้นพบในภาคสนามในการวิจัยประเด็นประเด็นการย้ายถิ่นของชาวอีสานอพยพ พบว่า มีการปรับตัวสูงกับสภาพพื้นที่ที่เข้ามาอยู่อาศัยและด้านสังคมในชุมชนใหม่

การที่ชาวอีสานต้องอพยพย้ายถิ่นฐานจากบ้านเกิดเมืองนอน ส่วนหนึ่งมีการดำรงชีวิตตามความเชื่อ ความคิด และวิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่นำติดตัวมากจากบ้านเกิด และส่วนหนึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับพื้นที่ของบ้านเจาะเหลาะ ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัด

กาญจนบุรี เพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ จึงมีการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมอีสานและวัฒนธรรมชุมชนเข้าด้วยกัน จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเกิดคำถามว่า วิถีชีวิตและการปรับตัวของชาวอีสานในพื้นที่ดังกล่าวเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อจะได้ข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ดึงดูดให้ดำรงอยู่สืบไป

งานวิจัยนี้จะตรวจสอบปรากฏการณ์ที่เรียกว่า ปฏิบัติการของการย้ายถิ่นที่อยู่ (Practices of Displacement) ผ่านการนำเสนอกรณีศึกษาตัวอย่าง คนอีสานย้ายถิ่นบ้านเจาะเหลาะ ตำบลนาสวน อำเภอสรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี รูปแบบต่างๆ ที่ปรากฏตัวให้เห็นในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน กรณีตัวอย่างคนอพยพน่าจะบอกเล่าถึงความเฉพาเจาะจงและเงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่มีส่วนกำหนดความหมายของปรากฏการณ์การเดินทางเหตุการณ์อพยพตรรกะนามธรรมที่แห้งแล้งและว่างเปล่าที่สำคัญเชื่อว่า ชะตากรรมชีวิตของคนอีสานอพยพสู่พื้นที่แห่งใหม่ได้รับการอธิบายในฐานะที่เป็นผลพวงของการพัฒนาสู่ความทันสมัยที่ได้ดึงดูดเอาภาคอีสานทั้งภาคให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมการพัฒนา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและการปรับตัวของชาวอีสานย้ายถิ่นในพื้นที่บ้านเจาะเหลาะ ตำบลนาสวน อำเภอสรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประยุกต์วิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา (Research in Anthropology) คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตและการปรับตัวของชาวอีสานย้ายถิ่น ผู้วิจัยมีการวางแผนโดยใช้เทคนิคเพื่อให้ได้ข้อมูลลึกและละเอียดมีความน่าเชื่อถือ ดังนี้

1. การเลือกสนามวิจัยและสถานการณ์ทางสังคม: การศึกษาสำรวจ ด้วยเหตุผลของความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงหมู่บ้าน โดยเข้าไปติดต่อกับผู้ใหญ่บ้านอย่างไม่เป็นทางการ กำหนดวันที่จะเข้าไปศึกษาสังเกตและสัมภาษณ์ เพื่อให้แน่ใจว่ามีผู้นำในการเข้าไปสัมภาษณ์ยังครัวเรือนต่างๆ และรวมถึงสถานการณ์ทางสังคม ได้แก่ สถานที่ในชุมชนการทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงวิถีชีวิตประจำวันในการทำมาหากิน ผู้แสดง ในที่นี้ คือ กลุ่มผู้ให้ข่าวสำคัญ คือ ชาวอีสานย้ายถิ่นและผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ

2. การเข้าสนาม: การเข้าชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ โดยการเข้าศึกษาวิจัยหมู่บ้านอย่างไม่เป็นทางการ โดยการประสานติดต่อกับผู้ใหญ่บ้านของชุมชนเจาะเหลาะและสร้างปฏิสัมพันธ์กับ

ชุมชน โดยวิธีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน โดยใช้เวลา 2 สัปดาห์ในการเข้าไปสังเกตและเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน

3. การเยือนชุมชนที่ศึกษา: ผู้วิจัยหาแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมิติการทำมาหากิน การปรับตัว ของชาวบ้านในชุมชนบ้านเจาะเหลาะ ทั้งแหล่งข้อมูลจากปราชญ์ชุมชน การสำรวจสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยใช้ระยะเวลา 3 วัน ทำให้นักวิจัยเห็นโครงสร้าง ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบ้านเจาะเหลาะ

4. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม: เพื่อเก็บข้อมูลปฐมภูมิด้านต่างๆ ของชีวิตคนในชุมชนบ้านเจาะเหลาะ ทำให้ค้นพบสถานการณ์ทางวัฒนธรรมในชุมชน เข้าใจเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม และนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องของการศึกษาโดยการจัดสนทนากลุ่มย่อย ในลักษณะแผนผังความคิด

5. การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth interview) : โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน กลุ่มชาวอีสานย้ายถิ่น จำนวน 10 คน

6. จัดสนทนากลุ่มย่อย: เป็นวิธีการสนทนากับกลุ่มชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ภาครัฐและนักพัฒนาองค์กรเอกชน โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นที่จะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพบริบทของชุมชน ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนและเหตุการณ์สำคัญในอดีต สภาพกายภาพ สภาพสังคมและวัฒนธรรม สภาพทรัพยากรธรรมชาติ สภาพเศรษฐกิจ รวมทั้งสภาพปัญหาทั่วไปของชุมชน

7. การวิเคราะห์ข้อมูล: ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มขึ้นในขณะการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกจะเริ่มขึ้นเมื่อข้อมูลสนามอิ่มตัว การวิเคราะห์เชิงลึกนั้นใช้การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าทั้งด้านตัวผู้วิจัย ด้านเวลาและด้านวิธีการ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการจำแนกข้อมูลด้วยฐานความเหมือนความต่างด้วยข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ดังกล่าวจะถูกนำเสนอต่อชุมชนด้วยการจัดเวทีเสวนาขึ้นซึ่งประโยชน์ที่ได้คือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การตรวจสอบข้อมูลร่วมกันและการสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในงานศึกษาวิจัยภายหลังการวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้นจนได้องค์ความรู้ที่ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกัน กระบวนการเขียนรายงานการวิจัยจะเริ่มต้นขึ้น

8. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ: การตรวจสอบข้อมูลเป็นการดำเนินการหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล และก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยในการวิจัยครั้งนี้มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ได้แก่

- การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation)ซึ่งจะเป็นการพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มาน่าเชื่อถือเพียงใด โดยจะตรวจสอบจากแหล่งบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่ต่างแหล่งกัน ได้แก่ เกษตรกร ปราชญ์/ผู้รู้ ผู้นำชุมชน และนักพัฒนาองค์กรเอกชนในพื้นที่

- การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) ซึ่งจะพิจารณาจากวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลในประเด็นเดียวกัน โดยวิธีการที่ใช้ ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะจง และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย

ชุมชนบ้านเจาะเหลาะ หมู่ที่ 5 ตำบลนสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจุบันสมาชิกในชุมชนกว่า 90% เป็นกลุ่มคนอีสานย้ายถิ่น ซึ่งอพยพเข้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา สมาชิกในชุมชนประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก ปัจจุบันชุมชนบ้านเจาะเหลาะ ได้รับการพัฒนาจากภาครัฐเพื่อส่งเสริมอาชีพต่างๆ ให้กับสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เข้ามาสนับสนุนโครงการพัฒนาตามแนวทางชีวิตวิถีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้างรายได้และสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับสมาชิกในชุมชน

ภาพที่ 1 แผนที่เดินดินชุมชนบ้านเจาะเหลาะ

ที่มา: นพรัตน์ ไชยชนะ (14 ธันวาคม 2563)

หากพิจารณาจากแผนที่เดินดิน ชุมชนบ้านเจาะเหลาะ ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี มีการตั้งถิ่นฐานการตั้งถิ่นฐานแบบรวมกลุ่ม การตั้งถิ่นฐานแบบนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อจะได้อยู่ในสังคมที่ใกล้ชิดกันตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่อยู่เดิมในจังหวัดที่

ตัวเองอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ลักษณะของการเกษตร แหล่งน้ำ (ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2555) เช่นเดียวกันกับลักษณะวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่เรียบง่ายการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ซึ่งส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนถึงแม้จะอพยพมาในถิ่นฐานต้นทางที่มีจังหวัดแตกต่างกัน สมาชิกก็นับถือเปรียบเสมือนเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน วิถีชีวิตและการปรับตัวของชาวอีสานในพื้นที่บ้านเจาะเหลาะ ตำบลนาสวน อำเภอสรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี สามารถสรุปได้ดังนี้

1) วิถีชีวิต: สภาพความอยู่ บ้านเจาะเหลาะ หมู่ที่ 5 ตำบลนาสวน อำเภอสรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นชุมชนหนึ่งใน 5 หมู่บ้านของตำบลนาสวน ในอดีตชุมชนแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของหมู่ที่ 4 บ้านองค์สิต และในปี พ.ศ. 2541 มีการแยกหมู่บ้านเป็นหมู่ที่ 5 บ้านเจาะเหลาะ คำว่า เจาะเหลาะ เป็นภาษากะเหรี่ยง สันนิษฐานว่ามาจากชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ชาวกะเหรี่ยงเรียกว่า “กะเตาะเหลาะ” และต่อมาได้เพี้ยนเป็นชื่อ “เจาะเหลาะ” สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นคนไทยซึ่งอพยพมาจากภาคอีสานของประเทศไทยในหลายจังหวัด เช่น จังหวัดบุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ขอนแก่น เลย กาฬสินธุ์ สกลนคร เป็นต้น กลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาในชุมชนเป็นตระกูลของของคำที่มีถิ่นฐานอยู่จังหวัดอุบลราชธานี ปัจจุบันสมาชิกในชุมชนบ้านเจาะเหลาะประกอบอาชีพการทำการเกษตรเป็นหลัก

วิถีชีวิตของชาวอีสานย้ายถิ่นชุมชนบ้านเจาะเหลาะนั้นมีลักษณะเป็นไปตามเงื่อนไขหลายประการ เช่น สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และภูมินิเวศของชุมชนทำให้ปัจจุบันสมาชิกในชุมชนบ้านเจาะเหลาะที่เป็นคนอีสานย้ายถิ่นมุ่งทำมาหากินเพื่อดำเนินชีวิต โดยพื้นฐานสำคัญก็นำวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคอีสานมาปรับใช้ ดังนี้

(1) **การแต่งกาย** การแต่งกายเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่ง ที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของคนแต่ละพื้นที่ถิ่น สำหรับการแต่งกายของสมาชิกชุมชนบ้านเจาะเหลาะจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มรุ่นผู้สูงอายุ รุ่นพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย รุ่นนี้มีการแต่งกายตามวิถีชีวิตคนอีสานเดิม ลักษณะของผ้าเป็นผ้าทอสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นผ้าพื้นไม่มีลวดลาย เพราะต้องการความทนทานจึงทอด้วยฝ้ายย้อมสีตามต้องการ ได้แก่ ผู้ชายมีการนำผ้าขาวม้าคาดเอวในวิถีประจำวัน ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงซึ่งส่วนใหญ่เป็นผ้าถุงที่กลุ่มทอผ้าทอเองชุมชน และ (2) รุ่นเยาวชนวัยหนุ่มสาว แต่งตามกระแสนิยมในปัจจุบันไม่ได้รับรูปแบบแต่งตามรุ่นผู้สูงอายุในชุมชน อาจจะเป็นมามาจากการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ปัจจัยที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายขึ้นในชุมชน

ภาพที่ 2 ลักษณะการแต่งกายของสมาชิกในชุมชนบ้านเจาะเหลาะ

ที่มา: นายประสิทธิ์ ชมดาว (14 มีนาคม 2564)

(2) **อาหารการกิน** อาหารเป็นวัฒนธรรมสำคัญ เป็นปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตที่ช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้ อย่างไรก็ตามอาหารในแต่ละสังคมก็มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปด้วยเหตุนี้ อาหารจึงได้รับความสนใจศึกษาค้นคว้าอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทำความเข้าใจว่ามนุษย์ใช้ อาหารเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองการมีชีวิตรอดอย่างไร รวมถึงในแต่ละสังคมใช้ อาหารเป็นเครื่องมือจัดการเชิงวัฒนธรรมอย่างไร ผลการศึกษาในเชิงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ในหลาย ๆ เรื่อง ล้วนแสดงให้เห็นว่า อาหารมีความเกี่ยวข้องกับสังคมในทุกมิติ และยอม เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมในแต่ละสมัย กล่าวคือ การศึกษาอาหารสามารถบอกได้ถึงผู้ รับประทาน ทั้งในแง่ของสถานภาพ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความเชื่อ สิ่งแวดล้อม (เกิตถวา บุญปรากร และคณะ, 2560: 105)

ภาพที่ 3 พื้นที่หมักปลาร้านางสายทอง หาญราชา

ที่มา: ประสิทธิ์ ชมดาว (5 มกราคม 2564)

อาหารที่อยู่ในวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนบ้านเจาะเหลาะ แบ่งได้ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

(1) กลุ่มที่ใช้ไฟ อาหารประเภท ปิ้ง จี่ ย่าง หมก โดยนำเนื้อสัตว์ ขนาดเล็ก เป็นวัตถุดิบหลักในการประกอบอาหาร เช่นปิ้ง มีปิ้งไก่ ปิ้งปลา ปิ้งกบ จี่จะมีจี่ปลา จี่หนังวัวควาย จี่ปู จี่หอย ส่วนย่าง จะมีย่างปลา ย่างเนื้อ ย่างกบ อั่ว มีอั่วกบหมก มีหมกปลา หมกกบ หมก กุ้ง หมกนก เป็นต้น

(2) กลุ่มที่ใช้การต้มหรือนึ่ง อาหารประเภทต้ม อ่อม แกง เอาะ อุ้ หลามนึ่ง อาหารกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ทำเนื้อสัตว์ขนาดเล็กเป็นวัตถุดิบหลักในการประกอบอาหาร และใส่ผัก ลือ สมุนไพรพื้นบ้าน แล้วปรุงรสชาติด้วยน้ำปลาร้า น้ำปลา น้ำมะนาว อาจจะมีน้ำตาลเล็กน้อย

(3) กลุ่มที่ใช้การทอด อาหารท้องถิ่นประเภทนี้ พบ ๒ ประเภท ได้แก่ ทอด และ คั่วเท่านั้น และวัตถุดิบหลักที่นำมาประกอบอาหารก็ไม่มี ความหลากหลายมากนัก เช่น การทอด ทอด ปลา ทอดไก่ ทอดกบ ทอดเป็ด คั่ว เป็นต้น

ผลการสำรวจภาคสนามพบว่า ชุมชนบ้านเจาะเหลาะประกอบอาหารอีสานรับประทานในครัวเรือน โดยเฉพาะการรับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก แทบทุกครัวเรือนจะทำอาหารอีสานรับประทานกันเนื่องจากทำกินกันมานานตั้งแต่เกิด และก็คุ้นกับการประกอบอาหารอีสานอยู่แล้ว ส่วนใหญ่ทำอาหารอีสานรับประทานกันในครอบครัวมาก ที่สุดคือ ลาบ น้ำพริกปลาร้า แกงหน่อไม้ดอง ซุปหน่อไม้ บางครั้งก็ทำกินแบบง่าย ๆ ทำอาหารที่เด็กรับประทานได้ เช่น ไข่เจียว กุนเชียงทอด ปลาทอด ไก่ทอด ต้มจืด และในการรับประทานนิยมทานกับข้าวเหนียวมากที่สุด

(3) ภาษาที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน สมาชิกในชุมชนบ้านเจาะเหลาะใช้ภาษาแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ในรุ่นของผู้สูงอายุในชุมชน และรุ่นพ่อแม่โดยการสื่อสารกันด้วยภาษาอีสาน ที่ยังคงดำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชาวอีสานไว้อย่างเหนียวแน่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มที่อพยพย้ายมาภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดใด ซึ่งก็จะมีสำเนียงที่แตกต่างออกไป ดังคำกล่าว

“พูดภาษาอีสาน พูดกับทุกคนที่เจอ แต่กับอาจารย์เห็นอาจารย์พูด
ภาษากลางหนูก็พูดกับอาจารย์สลับไป สลับมา 555” (สัมภาษณ์สายทอง
หาญราชา 12 กุมภาพันธ์ 2564)

“ถ้าพูดกับคนในครอบครัว หรือคนที่เราคำนึงเคยในชุมชนก็จะสื่อสารเป็น
ภาษาอีสาน หากเป็นคนไม่คุ้นเคย คนนอกแบบอาจารย์ก็ใช้ภาษากลาง”
(สัมภาษณ์นางสาว ศรียะพันธ์ 12 กุมภาพันธ์ 2564)

ส่วนอีกรุ่น คือ กลุ่มเยาวชน หนุ่มสาว จะมีแค่บางครอบครัวที่สามารถพูดภาษาอีสานได้
ตามต้นฉบับของรุ่นพ่อแม่ปู่ย่าตายาย แต่บางครอบครัวไม่สามารถพูดอีสานได้ เป็นการใช้
ภาษาไทยมาตรฐานในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ปัญหาที่เกี่ยวกับกับการสื่อสารที่ทำให้รุ่น
เยาวชนไม่สามารถสื่อสารภาษาอีสานได้ เนื่องจากการเข้าไปเรียนในโรงเรียนครูจะให้ใช้
ภาษาไทยมาตรฐาน ซึ่งเป็นภาษาราชการที่ใช้ปฏิบัติกันเป็นมาตรฐานเดียวกันในทุกโรงเรียนของ
ประเทศไทย และนอกจากนี้บางครอบครัวเองไม่นิยมสื่อสารเป็นภาษาอีสานกับบุตรหลานที่อยู่ใน
ครอบครัว เท่าให้กระบวนการเรียนรู้ภาษาอีสานจึงเริ่มเลือนรางไป

2) การปรับตัว: ของชาวอีสานย้ายถิ่น

(1) การปรับตัวรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีรากเหง้าของชาวอีสานการดำรงอัตลักษณ์ที่ให้
ความสำคัญกับการผลิต หรือการประกอบสร้างขึ้นมา เพื่อนิยามความหมายใหม่ให้กับตนเองอัน
เกิดจากกระบวนการของกลุ่มอัตลักษณ์ของคนอีสานในพื้นที่บ้านเจาะเหละจึงดูเลือนไหล ไม่ติด
ตรึงคงที่ ขึ้นอยู่กับสิ่งใหม่ๆ ตามสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและบริบททางสังคมปัจจุบันมีประเพณี
ที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ 1) ประเพณีบุญข้าวหลาม (ข้าวจี) หรือบุญเดือนสาม 2) ประเพณีเช่น
ไหว้เพื่อขอฝน (ประเพณีเดือนหก) 3) ประเพณีสงกรานต์ 4) วัฒนธรรมการละเล่นรำกลองยาว 5)
ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ

ภาพที่ 4 พิธีบายศรีสู่ขวัญ

ที่มา: นพรัตน์ ไชยชนะ (23 ตุลาคม 2563)

(2) กลุ่มอีสานย้ายถิ่นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนเริ่มมีการปรับตัวโดยกลุ่มที่มีฐานะเศรษฐกิจในครอบครัวที่ดี มีการทำอาชีพการทำแพท่องเที่ยวเพิ่มเติม เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมภาคบริการที่มีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย สามารถสร้างรายได้อันดับหนึ่ง และยังก่อให้เกิดธุรกิจที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย เช่นเดียวกับพื้นที่ในอำเภอศรีสวัสดิ์ เมื่อมีการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์แล้วเสร็จทำให้ชุมชนต่างๆ ที่มีพื้นที่ใกล้เคียงกับขอบอ่างเกิดการแพที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ในลักษณะที่เรียกว่า “ธุรกิจแพที่พัก” ซึ่งถือว่าเป็นธุรกิจที่สามารถสร้างชื่อเสียงให้จังหวัดกาญจนบุรี และสร้างรายได้ให้กับชุมชน เช่นเดียวกับพื้นที่บ้านเจาะเหลาะซึ่งสมาชิกในชุมชนส่วนหนึ่งมีการบริการแพที่พักบริการนักท่องเที่ยว ดังคำกล่าว

“เริ่มทำแพที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ปี 2545 ทำมาจนถึงปัจจุบัน”
(สัมภาษณ์นายประเสริฐ แก้วอาสา 10 มีนาคม 2564)

“ปัจจุบันนี้คนในชุมชนบางส่วนก็มีรายได้หลักจากการทำแพท่องเที่ยว โดยแพเริ่มจะทำหลัก ๆ ก็ตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมา ตอนในเจาะเหลาะเองมีการทำแพนักท่องเที่ยวหลายหลังนะ” (สัมภาษณ์ฉลอง ศรีทะพันธ์ 12 กุมภาพันธ์ 2564)

สิ่งสำคัญที่ชุมชนบ้านเจาะเหลาะ ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ที่ได้มีการปรับตัวเพื่อให้สามารถมีรายได้จากการประกอบอาชีพหลักซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องการทำเกษตรนั้น ก็คือการทำแพท่องเที่ยว โดยเฉพาะหลังปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามการที่ลงทุนทำแพท่องเที่ยวนั้นจะเป็นต้องมีเงินทุนส่วนหนึ่งซึ่งมีราคาค่อนข้างสูง หากสถานะทางเศรษฐกิจนั้นๆ มีฐานะไม่ดีก็ไม่สามารถที่จะสร้างแพนักท่องเที่ยวได้

(3) นับตั้งแต่การย้ายถิ่นจากภาคอีสานสู่พื้นที่บ้านเจาะเหลาะ ในตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี และปัจจุบันมีสมาชิกในชุมชนเจาะเหลาะมากกว่า 90% เป็นชาวอีสานนั้น ได้มีการปรับตัวโดยการเรียนรู้และนำมาปรับเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวตนเอง ซึ่งก่อนหน้าที่มีสมาชิกในชุมชนมีการทำไร่ข้าวเช่นเดียวกับวิถีแบบกะเหรี่ยงดั้งเดิม เมื่อมีการนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาในชุมชนก็เริ่มปรับตัวในการประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การทำไร่

ข้าวโพด โดยมีการส่งเสริมจากสำนักวิชาการเกษตรเข้ามาให้ความรู้และเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ดังกล่าว

“พอมาถึงก็มาสร้างกระต๊อบ อยู่ในพื้นที่ของลุงคำ เคยเห็นมัยเป็นกระต๊อบแบบโบราณ มั่งแฝก (เอาฝากมาด้วยใส่รถสิบล้อมา) และมาตัดไม้ไผ่เอา ทำเล็ก ๆ ประมาณ 3 – 4 เมตร ห่างกัน 4-5 วา ต่อหลัง อาชีพก็ทำไร่ข้าว ไม่ได้ปลูกขายปลูกกินอยู่เองก่อน ปัจจุบันทำไร่ข้าวโพด ที่แรกก็ทำไร่ข้าว ไร่งา พอมาปลูกข้าวโพดได้ ก็ปลูกข้าวโพด ดูแลง่าย” (สัมภาษณ์นายประเสริฐ แก้วอาสา 10 มีนาคม 2564)

“ปัจจุบันก็เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ คนในชุมชนก็ทำไร่ข้าวโพด ไร่พริก ไร่มันสำปะหลัง” (สัมภาษณ์ฉลอง ศรีทะพันธ์ 12 กุมภาพันธ์ 2564)

กล่าวได้ว่าปัจจุบันชุมชนบ้านเจาะเหลาะ ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี มีการปรับตัวในการทำการเกษตร ได้แก่ การได้รับการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว เช่น การปลูกข้าวโพด การปลูกมันสำปะหลัง เป็นต้น ซึ่งวิธีการปลูก และวิธีการดูแลนั้นได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากชุมชนข้างเคียงและการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การย้ายถิ่นไปทำงานของคนอีสานมีมาอย่างยาวนานตั้งแต่ในพื้นที่ที่ยังไม่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้เงื่อนไขสำคัญมาจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสิ่งสำคัญให้เกิดการย้ายถิ่นเกิดขึ้น ในขณะที่การย้ายถิ่นเข้ามาพื้นที่บ้านเจาะเหลาะ ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี มีกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาโดยครอบครัวของลุงคำ จากจังหวัดอุบลราชธานี และเริ่มมีการอพยพเข้ามาในชุมชนซึ่งมีเงื่อนไขการย้ายถิ่นเหตุผล เงื่อนไขความต้องการที่จะมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น การเข้ามาของชาวอีสานในชุมชนบ้านเจาะเหลาะ ส่วนหนึ่งมาจากการเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างชนม้ ซึ่งขณะนั้นมีการสัมปทานไม้จากการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ การย้ายถิ่นเข้ามาจากการรับจ้างเพื่อให้มีรายได้ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นเข้าสู่ชุมชน วิถีชีวิตและการปรับตัวของชาวอีสานย้ายถิ่นชุมชนบ้านเจาะเหลาะนั้นมีลักษณะเป็นไปตามเงื่อนไขหลายประการ เช่น สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และภูมิเนิเวศของชุมชนทำให้ปัจจุบันสมาชิกในชุมชนบ้านเจาะเหลาะที่เป็นคนอีสานย้ายถิ่นมั่งทำมาหา

กินเพื่อดำเนินชีวิต โดยพื้นฐานสำคัญก็นำวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคอีสานมาปรับใช้ เช่น การแต่งกาย การแต่งกายของสมาชิกชุมชนบ้านเจาะเหลาะจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มรุ่นผู้สูงอายุ และ 2) วันหนุ่มสาวในชุมชน ซึ่งมีลักษณะในการเลือกแตกต่างกันชัดเจน อาจจะเป็นมาจากการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ปัจจัยที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายขึ้นในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ เกียรติวาท บัญปราการ และคณะ (2559) ชาวอีสานในพื้นที่ภูเขาทอง ที่มีภูมิปัญญาการทอผ้ายังคงดำรงอัตลักษณ์ และสืบทอดการทอผ้าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ ถึงแม้ว่าวัยของผู้ทอจะโรยราไปแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีการทอผ้าให้เห็นอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากการทอผ้าเป็นส่วนหนึ่ง ของการแต่งกายของชาวอีสานที่ไม่สามารถทอดทิ้งอัตลักษณ์วัฒนธรรมในส่วนนี้ได้ ช่วงที่ชาวอีสาน อพยพมาจากดินแดนบ้านเกิด โดยเฉพาะผู้หญิงจะนำวัฒนธรรมการทอผ้าติดตัวมาด้วย ซึ่งชาวอีสาน จะทอผ้ามัดหมี่ และทอผ้าไหม ใช้กันตามบ้านของใครของมัน แต่ปัจจุบันนี้มีคนทอผ้าให้เห็นเป็นส่วน น้อย จะเหลืออยู่เฉพาะชาวบ้านที่เป็นคนสูงอายุที่ยังคงทอผ้า เช่นเดียวกับการแต่งกายก็เหมือนกันรุ่นที่มีการใช้ผ้าทอจากชุมชนเองก็คือวัยผู้สูงอายุในชุมชนส่วนวัยหนุ่มสาวมักจะนิยมแต่งกายตามแบบวัยรุ่นไทยทั่วไป

การปรับตัวและวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมอาหารการกิน ชุมชนบ้านเจาะเหลาะประกอบอาหารอีสานรับประทานในครัวเรือน โดยเฉพาะการรับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก แทบทุกครัวเรือนจะทำอาหารอีสานรับประทานกันเนื่องจากทำกินกันมานานตั้งแต่เกิด และก็คุ้นกับการประกอบอาหารอีสานอยู่แล้ว ส่วนใหญ่ทำอาหารอีสานรับประทานกันในครอบครัวมาก ที่สุดคือ ลาบ น้ำพริกปลาร้า แกงหน่อไม้ดอง ซุปหน่อไม้ บางครั้งก็ทำกินแบบง่าย ๆ ทำอาหารที่เด็กรับประทานได้ เช่น ไข่เจียว กุนเชียงทอด ปลาทอด ไก่ทอด ต้มจืด และในการรับประทานนิยมนานกับข้าวเหนียวมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกียรติวาท บัญปราการ และคณะ (2559) และภรณ์ธรรมา ชัยติธรรม (2559) ที่เสนอมุมมองเกี่ยวกับอัตลักษณ์และวิถีการบริโภคของคนอีสาน ย้ายถิ่นว่า ความน่าสนใจของอาหารที่สัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเช่นนี้ อาหารพื้นบ้าน จึงอยู่ในฐานะที่เกี่ยวข้องและผูกพันกับชีวิตโดยตรง เนื่องจากชุมชนแต่ละถิ่นผลิตอาหารขึ้น ด้วยความรู้และภูมิปัญญาที่ลึกซึ้งซึ่งเชื่อมโยงกับระบบนิเวศ ฤดูกาล สภาพภูมิศาสตร์ ตลอดจน โครงสร้างทางสังคมของชุมชน ความรู้เหล่านี้ไม่ใช่แค่ความสามารถในการจัดการอาหารเพื่อความอยู่รอดและสุขภาพที่ดีเท่านั้น แต่ยังสะท้อนโลกทัศน์หรือโลกชีวิตของคนในท้องถิ่น เป็นมิติคุณค่าทาง วัฒนธรรมที่แสดงมุมมองความสัมพันธ์ของท้องถิ่นกับสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้การกำหนดชื่อเรียก ลักษณะอาหาร วิธีการประกอบอาหาร วิธีการรับประทาน ฯลฯ พร้อมสังคมท้องถิ่นแต่ละแห่งจึงมี ความสำคัญในฐานะเครื่องมือให้สามารถใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศน์เหล่านั้น รวมทั้งใช้สืบทอดแก่ สมาชิกในสังคมต่อไปได้ อาหารท้องถิ่นอีสานที่รวบรวมได้ในพื้นที่อีสานย้ายถิ่น สามารถแบ่งเป็นประเภท อาหารได้จำนวน 25 ประเภท ได้แก่ ลาบ ก้อย

ซอยจู้ ซอยแซ่ บั้ง จี่ ย่าง หมก อั่ว ปั่น ซุป แจ่ว ดอง ต้ม อ่อม แกง เอาะ อุ้ หลาม หม่า แหนม
ส้ม นึ่ง คั่ว และ ทอด รายชื่อประเภทอาหารข้างต้นเมื่อนำมาแบ่งหมวดหมู่แบบชาวบ้าน พบว่า
คนอีสานรับประทานเนื้อสัตว์ในมื้ออาหารสำคัญรวมถึงในงานเฉลิมฉลอง อาทิ งานบุญประเพณี
งานแต่งงาน เนื้อสัตว์ที่นิยมรับประทานในโอกาสสำคัญ ได้แก่ เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อหมู เนื้อไก่
เนื้อเป็ด มากที่สุด โดยเฉพาะเนื้อวัวและเนื้อหมู อาหารสำคัญที่นิยม โดยทั่วไปของคนอีสาน คือ
ลาบ ก้อย ต้ม ซอยจู้ ซอยแซ่

ในด้านการปรับตัวหรือพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีรากเหง้าของชาวอีสานการดำรงอัตลักษณ์ที่
ให้ความสำคัญกับการผลิต หรือการประกอบสร้างขึ้นมา เพื่อยืนยันความหมายใหม่ให้กับตนเอง
อันเกิดจากกระบวนการของกลุ่มอัตลักษณ์ของคนอีสานในพื้นที่บ้านเจาะเหลาะจึงดูเลือนไหล ไม่
ติดตรึงคงที่ ขึ้นอยู่กับสิ่งใหม่ๆ ตามสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและบริบททางสังคมปัจจุบันมี
ประเพณีที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ 1) ประเพณีบุญข้าวหลาม (ข้าวจี่) หรือบุญเดือนสาม 2)
ประเพณีเซ่นไหว้เพื่อขอฝน (ประเพณีเดือนหก) 3) ประเพณีสงกรานต์ 4) วัฒนธรรมการละเล่น
รำกลองยาว 5) ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ สอดคล้องกับการวิจัยของปฐม หงส์สุวรรณ (2556) มี
การนำเอาบุญบั้งไฟเข้าไปผสมรวม กับงานบุญอื่นๆในฮีตสิบสองของชาวอีสานด้วยนั้นเกิดจากผล
พวงของนโยบายการพัฒนาหรือกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาในสังคมอีสานที่มุ่งเน้นการพัฒนา
ทางด้านเศรษฐกิจทำให้มีการนำประเพณีมา ประดิษฐ์ภายใต้กระแสการท่องเที่ยว จึงทำให้มีการ
จัดบุญประเพณีบุญบั้งไฟขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วภาคอีสานเพื่อรับใช้การท่องเที่ยว แต่ส่วนใหญ่
แล้วผู้คนจะรู้จักประเพณีบุญบั้งไฟกันอย่างกว้างขวาง ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนั่นคืองาน
บุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธรดังจะเห็นได้จากมีนิตยสารของ อังกฤษแนะนำกิจกรรมการท่องเที่ยว
ทั่วโลกที่ผู้ไปเยือนไม่ควรพลาดการศึกษาถึงการช่วงชิงความหมายของงานประเพณีบุญบั้งไฟใน
วิถีวัฒนธรรมอีสานในยุคปัจจุบันดังกล่าวปฐม หงส์สุวรรณ ได้ชี้ให้เห็นถึงปรากฏการณ์ของ
ประเพณีที่มีการแปรรูปเปลี่ยนความหมายไปมากกว่าแต่ก่อนโดย ผู้เขียนอาศัยทัศนะของ
Hobsbawm & Ranger (1983) มาช่วยขยายความเข้าใจในการประดิษฐ์ สร้างประเพณีบุญบั้ง
ไฟของชาวอีสานในยุคสมัยใหม่ที่ประเพณีใหม่หรือประเพณีประดิษฐ์นี้ถูกทำให้เป็นสัญลักษณ์
ของชุมชนในจินตนาการซึ่งเป็นการสถาปนาความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในกลุ่มคน นอกจากนี้ยัง
สร้างความชอบธรรมแก่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มคนที่ปลูกฝังค่านิยมความเชื่อใน การ
ปฏิบัติของคนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มชนด้วยโดยการอ้างอิงอดีตที่มีนัยสำคัญทางประวัติศาสตร์
ของ ประเพณีประเพณีประดิษฐ์ก็จะทำให้ประเพณีดังกล่าวสามารถสถาปนาอดีตของตนเองว่ามี
ความ ต่อเนื่องมาอย่างยาวนานกับสถานการณ์ในประวัติศาสตร์ “การประดิษฐ์ประเพณี”
โดยเฉพาะประเพณีใหม่ที่ใช้วัตถุเก่าในอดีต (Ancient Materials) ที่สามารถกำหนดการประดิษฐ์
ภาษาใหม่หรือ เครื่องหมายใหม่สัญลักษณ์ให้กลายเป็นความหมายที่ดำรงอยู่ในขบวนการ

เคลื่อนไหวเรื่องชาติและรัฐ ซึ่งมีผลอย่างมากต่อการขัดเกลาทางสังคมที่พร่ำสอนระบบคุณค่าบางอย่างแก่สมาชิกของชาติหรือ กลุ่มให้อยินยอมรับสัญลักษณ์นอกจากนี้ Keyes (1987) ยังเสนอให้เห็นว่าสิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นความแตกต่างกันทางด้านเชื้อชาติ ซึ่งขึ้นอยู่กับนโยบายทางการเมืองที่จำแนกเรื่องราวต่างๆที่แสดงออกมาในรูปของศิลปะพิธีกรรม ละครวรรณคดีนิทานพื้นบ้านและอื่นๆ ประชาชนพูดถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมเฉพาะเรื่องที่ได้รับอนุญาตและสนับสนุนจากทางการที่ยืนยันว่าเป็นมรดกร่วมกันของคนที่เป็นชนชาติเดียวกัน การเมืองเรื่องชาติพันธุ์ในทุกแห่งทุกถูกสร้างเป็นรูป เป็นร่างขึ้นโดยวิธีการที่ชุมชนระดับชาติได้สร้างขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากโครงสร้างของรัฐสมัย ใหม่

อาชีพใหม่ในการปรับตัวเกี่ยวกับการสร้างแพทองเที่ยว การปรับตัวเพื่อให้สามารถมีรายได้จากการประกอบอาชีพหลักซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องการทำเกษตรนั้น ก็คือการทำแพทองเที่ยว โดยเฉพาะหลังปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามการลงทุนทำแพทองเที่ยวนั้นจะต้องมีเงินทุนส่วนหนึ่งซึ่งมีราคาค่อนข้างสูง หากสถานะทางเศรษฐกิจนั้นๆ มีฐานะไม่ดีก็ไม่สามารถที่จะสร้างแพพักทองเที่ยวได้ และมีการทำการเกษตรใหม่ ปัจจุบันชุมชนบ้านเจาะเหลาะ ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี มีการปรับตัวในการทำการเกษตร ได้แก่ การได้รับการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว เช่น การปลูกข้าวโพด การปลูกมันสำปะหลัง เป็นต้น ซึ่งวิธีการปลูก และวิธีการดูแลนั้นมีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากชุมชนข้างเคียงและการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับการวิจัยของนางลักษณ์ รัตนนิตย (2529) และดุขฎิ อายุวัฒน์ และคณะ (2549) มองว่าประเด็นการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดนั้น หลักคิดในการศึกษามี 2 ลักษณะ 1) แนวการศึกษาว่าด้วยลักษณะการเปลี่ยนเข้าสู่ระบบทุนนิยมของประเทศทุนนิยมชายขอบ 2) แนวการศึกษาว่าด้วยการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมในการเปลี่ยนแปลง เศรษฐกิจ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตจากการผลิตเพื่อการ ยังชีพ เข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อการค้าก่อให้เกิดการแตกตัวทางชนชั้นทางเศรษฐกิจอย่างเด่นชัดมากขึ้น มีกลุ่มพ่อค้านายทุน กลุ่มชาวนารวย กลุ่มชาวนากลาง กลุ่มชาวนาจน จากการศึกษาพบว่า การผลิตในไร่นา เพื่อการค้ามีลักษณะเป็นการผลิตที่ต้องใช้ทุนอย่างเข้มข้น มากขึ้นครัวเรือนชาวนาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีในอดีตจากการเข้าถึงและเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่ดิน สามารถปรับตัว เข้าสู่ระบบการผลิตในไร่นาเพื่อการค้าได้ดี ส่วนชาวนายากจนที่ไม่สามารถเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่ดิน ถึงแม้ว่าจะได้รับการจัดสรรที่ดินจากรัฐภายใต้โครงการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม แต่เนื่องจากสภาพคุณภาพ ดินและน้ำ ไม่เหมาะสมสำหรับการทำการเกษตร จึงไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่การผลิตในไร่นาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เงื่อนไขดังกล่าว ทำให้ครัวเรือนชาวนาต้องพยายาม ปรับตัวด้วยการสร้างความหลากหลายในทางอาชีพขึ้นมาเพื่อ รักษาความอยู่รอด เช่น การพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ การประกอบ

อาชีพใหม่ในไร่นาตนเอง และการประกอบหัตถอุตสาหกรรม ครั้วเรือน การประกอบอาชีพ
รับจ้างทั้งในภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรมบริการต่าง ๆ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

วิถีชีวิตและการปรับตัวของชาวอีสานย้ายถิ่น: กรณีศึกษาบ้านเจาะเหลาะ ตำบลนาสวน
อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรีผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้เพื่อ
สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดังนี้

(1) ชุมชนบ้านเจาะเหลาะ ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี สมาชิกใน
ชุมชนมากกว่า 90% เป็นครอบครัวที่อพยพย้ายถิ่นมาจากภาคอีสานของประเทศไทย ดังนั้นชาว
อีสานมีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำรงชีพซึ่งปัจจุบันชุมชนมีกลุ่มอาชีพมากมาย ดังนั้น
หน่วยงานภาครัฐ/องค์กรพัฒนาเอกชน ควรให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาชุมชนเพื่อ
ส่งเสริมกลุ่มอาชีพให้เกิดความเข้มแข็งเกิดขึ้นในชุมชน

(2) ผู้นำชุมชนควรตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งปัจจุบันสถานการณ์
เกี่ยวกับประเพณีของชุมชนมีโอกาสพร่าเลือน อาจรื้อฟื้นวัฒนธรรมอีสานตามฮีตสิบสองและคอง
สิบสี่ เท่าที่สามารถปฏิบัติได้ในชุมชน นอกจากนี้กิจกรรมต่างๆ ควรเน้นให้ความสำคัญกับการมี
ส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชนและเยาวชนในชุมชนเพื่อเป็นการต่อยอดการสืบสานประเพณีของ
ตนเอง ซึ่งสามารถนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกผูกพันและเกิดวาทกรรมในลักษณะ “สำนึกพัฒนาถิ่น
ตน เป็นรากฐานการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน”

เอกสารอ้างอิง

เก็ดถวา บุญปรากฏ ปัญญา เทพสิงห์ และเจตน์สุทธิ สักขพันธ์. 2560. **การนิยาม**

ความหมายบั้งไฟจุด และการดำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชาวอีสานในประเพณีบุญ

บั้งไฟในพื้นที่ตำบลภูเขาทอง อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส. ในประชุมวิชาการ

ระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ NEUNIC 2017, 21

July 2017 North Eastern University (หน้า 1479-1491) ขอนแก่น: มหาวิทยาลัย

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

เก็ดถวา บุญปรากฏ และคณะ. 2559. **การดำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชาวอีสานในพื้นที่**

ชายแดนใต้: กรณีศึกษาดำบลภูเขาทอง อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส. กรรณสงเสริม

วัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. 2555. **ชุมชน. สงขลา: นาคิลป์โฆษณาจำกัด.**

ดุขฎฐฎ อฏฏฎฎฎ. 2549. การยฎฎฎ: การยฎฎฎของชนบฏฏฏฏ. มนุขยศฏฏฎฎฎศฏฏฎ. 23 (2): 80 – 111.

ดุขฎฐฎ อฏฏฎฎฎ และคณะ. 2549. ความตฎฎฎความสามารถและทฎฎฎภาษาตฎฎฎประเทศของ หลงงานในภาคตวันออกเฎฎงเหฎฎ. วารสารวฎฎฎ มหาวฏฎฎลฎฎฎอนกฏ. 11 (4): 328- 339.

นงลฎฎฎ รฎฎฎนฎฎ. 2529. สาเหตุและผลทฎฎฎรฎฎฎจากการอพยพแรงงาน คฎฎฎเฉพาะกรณฎฎ
หมุฎฎนโนนรฎฎ ตฎฎบลกฏฎมบู อฎฎภอพฎฎคณฎฎมฎฎสฎฎ จฎฎฎตมทาสารคณ. บฎฎฎตอสา
มหาวฏฎฎลฎฎฎธรรมศฏฎ.

ปฎฎม หงสฎฎสุวรรณ. 2560. ประเพณีประตฎฎฐฎในชุมขนอฎฎนลุมน้าโขง. ขอนกฏ : คลังนณนา
วฏฎ

ภฎฎณฎฎฎ ฆอตฎฎวรรณ. 2559. ปฎฎฎทฎฎฎฎฎธรรมตอการอพยพยฎฎฎนแรงงาน. ในประชุมวฏฎฎการ
รฎฎฎชาตฎ มหาวฏฎฎลฎฎฎราชภฎฎฎกฏฎแพงเพชร ครฎฎฎ 3. 22 ธันวาคม 2549 หน้า 73

อมรทฎฎฎทฎฎ ทฏฎฎฎฎธรรม และโกมล ปราชญฎฎกตฎฎฎ. 2544. การยฎฎฎนภายในประเทศ : ปฎฎฎ
กฏฎนคและผลกรทบทฎฎฎนฏฎฎนประชากร เศรษฐฎฎฎ สฎฎม และสฎฎฎแวดลฎฎ. การประชุม
ทฎฎฎวฏฎฎการของมหาวฏฎฎลฎฎฎเกษตรศฏฎ. ครฎฎฎ 39. กระทรวงเกษตรและสทกรณ:
กระทรวงวฏฎฎศฏฎเทคโนโลยีและสฎฎฎแวดลฎฎ.

Homsbawm, Eric and Terence Ranger. 1 9 8 3 . **The Invention of Tradition.**
Cambridge: Cambridge University Press.

Hunter. 1998. The Validity and Utility of Selection Methods in Personnel
Psychology. **Psychological Bulletin** 124 (2):262-274.

Keyes, Charles F. 1987. **Thailand: Buddhist Kingdom as Modern Nation-State.**
Boulder, Colorado: Westview Press.